

МИЛЛАТНИНГ ҚАДР-КИММАТИ унинг ўтиши, тарих билан ўлчаниди. Хўш, биз ўзбекларнинг ҳам ўтишимиз, тарихимиз борми, ўзи? Бор, албатта. Урга Осиёе, бални жаҳонда бошча ҳалқлар, хусусан форслар, ҳиндлар, хитойлар сингари ўзок-узун тарихи бор ўзбекнинг ҳам Археолог ва антрополог олимларининг кўп йиллик изланышлари натижасида Xоразм, Сурхондарё, Фарғона, қадимий Шош вилоятлари ўрамиди ҳамда Инху Ўзиз (Сирдарёйнинг кўйи оқими тезаваридаги тумандардан топилган ашёйи далиллар (адамларниң сукъ қолдицлари, мансизлоплар, уларнинг меҳнат ва уруш қуяллари, ўй-рӯзбон буюмлар, зеб-зинат моллари, шахар ва қишлоқлар, маҳобатли имотлар ва сув ҳамда мулофса иштошларининг қолдицлари)нинг гувоҳинча беришича, ажодларимиз бундан қарий ярим милион йил мукаддам — Урга Осиёнинг иккى язим даёваси — Ўзиз (Амударё) ва Инху Ўзиз (Сирдарё) ораглига ва уларнинг тевакар-атрофиди истиқомат қилишган эканлар, беш-олти минг йил бурун чорвачилик ва сунъий сугоришга асосланган, деҳончилик билан шугулланган эканлар. Туркестон (унга Шарқий Туркестон, Тибат, Муғлистаннинг гаройи-жайубий қисми). Олтой улкас ҳам киради) деб атальшик бу улкан мамлакатда бундан уч ярим-тўрт минг йил мукаддам бир талал катта-кичин ҳашарлар пайдо бўлди. Самарқанд, Бухоро, Марв ва Тошкент шахарларининг пайдо бўлганнинг иккиси ярим-уч минг йил бўлди. Кадим-қадим замонлардан Парғон, Бақтрия, Сўнгидёна, Қанхона, Паркона, Купон, Тохаристон, Ҳафталар (Эфталитлар), Турк ҳоқонлиги, Сомонийлар, Корахонийлар, Темурйлар наబи жаҳонга довруги кетган давлатлариниз бўлган.

Хўш, буларни биласизми? Чамаси кўпчиликимиз буни билмайдиганга ўхшаймиз. Туркестон замон аталимиз улуг юртимиздан жаҳонга машҳур кўп олимлар, шоирлар ва санъаткорлар етишиб чиқсан. Ҳадис иммининг йирик намояндадар Абу Абдуллоҳ Мухаммад ибн Имомлар ад-Бухорий, Абу Иса Мухаммад ибн Исмоил ад-Бухорий, Абу Мухаммад Абдуллоҳ ибн Абдураҳмон ад-Дорамий; фалакиёт (астрономия) илменинг йирик намояндадар Аҳмад ал-Фарғоний билан Мирзо Улуғбек, ризеёт (математика) фанининг асосчилирдан Абу Жаъфар Мухаммад ибн Мусо ал-Хоразмий; тибб (медицина) фанининг жаҳондаги иккиси намояндадаридан Абу Али ибн Сино, қомисий олимлар Абу Наср Форобий билан Абу Райхон Беруний, забардаст тиљшунос олим Махмуд Замахшарий, тарих илмининг йирик намояндадаридан Абу Наср Утбий, Абубакр Мухаммад ибн Жаъфар Наршахий, Абу Саъид Абдулларим ибн Мухаммад ас-Саманий, Шихобиддин Мухаммад Нисовий, Фарҳиддин Банокатий, Абдабайтуш-нослар Низомий, Агузиб Самарқандий, Нуриддин Мухаммад ибн Бухорий, Даъватшоҳ Самарқандий; забардаст шоирлар хожа Аҳмад Ясавий, Атой, Амъюз Бухорий, Қатрон ибн Мансур Термизий, Рашидиддин Вотбот, Адаб Собир Термизий, Ҳаким Сўзаний Самарқандий, Асиридан Ахсикатий, Сайфиддин Исафариний, Руқниддин Кубовий, Сафиддин Фарғоний, Фарҳиддин Банокатий, Ноисир Бухорий, Қамол Ҳужандий, хожа Исламутла Бухорий, Ҳоразмий, Дурбек, Сакокий, Алишер Навоий, Ҳувайдо, Машраб, Фируз, Амирӣ, Муҳими, Фурқатлар шулар жумласидандар.

Хўш, бу улуг зотларни, улар ёзиб қолдирган асарларни ҳамма ўқингани? Йўқ, афусини, ҳамма ўқимаган.

Туркестон замон ҳалқлари орасидан эл-юртнинг бахт-саодати деб ўнинг озодиги ва миллий мустакиллиги деб, юн фидо циглан Тўмарис ва Широқ, Спитамен ва Муҳаммад, Махмуд Горбоби ва Темур Малик, Жалолиддин Мангуберди ва Дуки, Эшон сингари кўллап миллий қаҳарманлар, Имомлар Сомоний, Махмуд Газавий, Амир Темур, Захирiddин Муҳаммад Бобур ва Абдуллаҳон сингари йирик саркарда ва давлат арбоблари етишиб чиқсан.

Хўш, биз уларни яхши биламишми? Йўқ, биламишмиз. Қизиллар уларни бизга қариб үйдидишига; золим, юнқур, боскими деб ўргатишган. Қинчлар хони Калинин ақдаҳо қиёфасида тасвирлар, қинчлар билан курашган рус баҳодирлари Илья Муромец, Алишер Попович ва Доброна Никитични оқил, одил, забардаст, ботир, алпномат, сунъори йирик қиёфасида тасвирларлар. Масалан, шундаки китоб ва ҳужжатлар сақланадиган.

Илм-фар мажбутларни оладиган бўлсан, бу аҳвол бизнинг ижтимоий фанлар соҳасида яқидо кўзга ташланади. Айрим одамлар учун фанномози ёки фан доктори бўйбид одлингми, марва сенени. Ишлансан ўнга ўндаёт ўзига мавзуларни бор. Музей ва архивларда тарих ва давлат нурилишга тегиши расмий ҳужжатлар сақланади. Булар бизнинг яхши ҳам ишларни ўзига тақдирланадиган. Илгарига вақтларда инсон фаолияти уч принципи билан ўтчанади. Мана ўнши уч принципи: 1) кадрларни ташлаш ва ўз ўнрига қўйиш; 2) меҳнатда яршиша ҳақ тўлаш; ва ишҳоҳат, икрони текшириш. Эътибор билан қаранг, қандай яхши принциплар. Афусини, инсон фаолиятини ўтлаш учун бирдан-бир ҳалол мезон бўлган бу принциплар бора-бора йўқоли кетгани.

Илм-фан жаҳбасини оладиган бўлсан, бу аҳвол бизнинг ижтимоий фанлар соҳасида яқидо кўзга ташланади. Айрим одамлар учун фанномози ёки фан доктори бўйбид одлингми, марва сенени. Ишлансан ўнга ўндаёт ўзига мавзуларни бор. Музей ва архивларда тарих ва давлат нурилишга тегиши расмий ҳужжатлар сақланади. Булар бизнинг яхши ҳам ишларни ўзига тақдирланадиган. Илгарига вақтларда инсон фаолияти уч принципи билан ўтчанади. Мана ўнши уч принципи: 1) кадрларни ташлаш ва ўз ўнрига қўйиш; 2) меҳнатда яршиша ҳақ тўлаш; ва ишҳоҳат, икрони текшириш. Эътибор билан қаранг, қандай яхши принциплар. Афусини, инсон фаолиятини ўтлаш учун бирдан-бир ҳалол мезон бўлган бу принциплар бора-бора йўқоли кетгани.

Яна бир гап. Одатда ҳисоботларга бағишланган илмий кенгашларда, айниқса, юқори-

бинолар қўлдэма аасарлар ва ҳужжатларни сақлашга мутлақо мослаштирилмаган. Шу ахволда бу бебоҳи бойлик авлодларга қоладими-йўқми, буни худо бўлади. Арманлар, озарлар ва тоқиқлар қўлдэма аасарларни сақлаш учун барча талаобларга жавоб берадиган замонавий биноларни аллақачон кўриб олишган. Ўзбекистон бўлса, улардан минг чандон ортиқ иктиёсий кўдратга эга бўлганни ҳолда бўни ҳанузгача қуролмади, тўғриси бунга ҳаракат қилимади. Айтишларича, асосан хайрия ҳисобига энди курилар эми. Майли бувни ҳам кутайлик, лекин эссоис юкини давлат ўзиммасига олмаса, фақат хайрияга ишониб бўнади катта ишни амалга ошириб бўлар.

Кўриб турибиз, тарихимиз бор. Бой тарихи ва маданий меросга эга ҳалкимиз. Ажойиб ва кўпларига ибрат бўлдиган анъаналаримиз бор. Тархин, мерос ва минлий қадрятларимизни яхши бўлмай турб, минлий гурур ва ифтихор шакллантириб бўлармикин? Минлий гурур ва ифтихор шакллантириб бўлармикин? Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин? Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин?

Хўш, бунинг учун нималар қилишимиз кеп?

Бинолар қўлдэма аасарлар ва ҳужжатларни сақлашга мутлақо мослаштирилмаган. Шу ахволда бу бебоҳи бойлик авлодларга қоладими-йўқми, буни худо бўлади. Арманлар, озарлар ва тоқиқлар қўлдэма аасарларни сақлаш учун барча талаобларга жавоб берадиган замонавий биноларни аллақачон кўриб олишган. Ўзбекистон бўлса, улардан минг чандон ортиқ иктиёсий кўдратга эга бўлганни ҳолда бўни ҳанузгача қуролмади, тўғриси бунга ҳаракат қилимади. Айтишларича, асосан хайрия ҳисобига энди курилар эми. Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин? Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин?

Хўш, бунинг учун нималар қилишимиз кеп?

Бинолар қўлдэма аасарлар ва ҳужжатларни сақлашга мутлақо мослаштирилмаган. Шу ахволда бу бебоҳи бойлик авлодларга қоладими-йўқми, буни худо бўлади. Арманлар, озарлар ва тоқиқлар қўлдэма аасарларни сақлаш учун барча талаобларга жавоб берадиган замонавий биноларни аллақачон кўриб олишган. Ўзбекистон бўлса, улардан минг чандон ортиқ иктиёсий кўдратга эга бўлганни ҳолда бўни ҳанузгача қуролмади, тўғриси бунга ҳаракат қилимади. Айтишларича, асосан хайрия ҳисобига энди курилар эми. Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин? Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин?

Хўш, бунинг учун нималар қилишимиз кеп?

Бинолар қўлдэма аасарлар ва ҳужжатларни сақлашга мутлақо мослаштирилмаган. Шу ахволда бу бебоҳи бойлик авлодларга қоладими-йўқми, буни худо бўлади. Арманлар, озарлар ва тоқиқлар қўлдэма аасарларни сақлаш учун барча талаобларга жавоб берадиган замонавий биноларни аллақачон кўриб олишган. Ўзбекистон бўлса, улардан минг чандон ортиқ иктиёсий кўдратга эга бўлганни ҳолда бўни ҳанузгача қуролмади, тўғриси бунга ҳаракат қилимади. Айтишларича, асосан хайрия ҳисобига энди курилар эми. Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин? Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин?

Хўш, бунинг учун нималар қилишимиз кеп?

Бинолар қўлдэма аасарлар ва ҳужжатларни сақлашга мутлақо мослаштирилмаган. Шу ахволда бу бебоҳи бойлик авлодларга қоладими-йўқми, буни худо бўлади. Арманлар, озарлар ва тоқиқлар қўлдэма аасарларни сақлаш учун барча талаобларга жавоб берадиган замонавий биноларни аллақачон кўриб олишган. Ўзбекистон бўлса, улардан минг чандон ортиқ иктиёсий кўдратга эга бўлганни ҳолда бўни ҳанузгача қуролмади, тўғриси бунга ҳаракат қилимади. Айтишларича, асосан хайрия ҳисобига энди курилар эми. Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин? Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин?

Хўш, бунинг учун нималар қилишимиз кеп?

Бинолар қўлдэма аасарлар ва ҳужжатларни сақлашга мутлақо мослаштирилмаган. Шу ахволда бу бебоҳи бойлик авлодларга қоладими-йўқми, буни худо бўлади. Арманлар, озарлар ва тоқиқлар қўлдэма аасарларни сақлаш учун барча талаобларга жавоб берадиган замонавий биноларни аллақачон кўриб олишган. Ўзбекистон бўлса, улардан минг чандон ортиқ иктиёсий кўдратга эга бўлганни ҳолда бўни ҳанузгача қуролмади, тўғриси бунга ҳаракат қилимади. Айтишларича, асосан хайрия ҳисобига энди курилар эми. Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин? Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин?

Хўш, бунинг учун нималар қилишимиз кеп?

Бинолар қўлдэма аасарлар ва ҳужжатларни сақлашга мутлақо мослаштирилмаган. Шу ахволда бу бебоҳи бойлик авлодларга қоладими-йўқми, буни худо бўлади. Арманлар, озарлар ва тоқиқлар қўлдэма аасарларни сақлаш учун барча талаобларга жавоб берадиган замонавий биноларни аллақачон кўриб олишган. Ўзбекистон бўлса, улардан минг чандон ортиқ иктиёсий кўдратга эга бўлганни ҳолда бўни ҳанузгача қуролмади, тўғриси бунга ҳаракат қилимади. Айтишларича, асосан хайрия ҳисобига энди курилар эми. Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин? Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин?

Хўш, бунинг учун нималар қилишимиз кеп?

Бинолар қўлдэма аасарлар ва ҳужжатларни сақлашга мутлақо мослаштирилмаган. Шу ахволда бу бебоҳи бойлик авлодларга қоладими-йўқми, буни худо бўлади. Арманлар, озарлар ва тоқиқлар қўлдэма аасарларни сақлаш учун барча талаобларга жавоб берадиган замонавий биноларни аллақачон кўриб олишган. Ўзбекистон бўлса, улардан минг чандон ортиқ иктиёсий кўдратга эга бўлганни ҳолда бўни ҳанузгача қуролмади, тўғриси бунга ҳаракат қилимади. Айтишларича, асосан хайрия ҳисобига энди курилар эми. Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин? Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин?

Хўш, бунинг учун нималар қилишимиз кеп?

Бинолар қўлдэма аасарлар ва ҳужжатларни сақлашга мутлақо мослаштирилмаган. Шу ахволда бу бебоҳи бойлик авлодларга қоладими-йўқми, буни худо бўлади. Арманлар, озарлар ва тоқиқлар қўлдэма аасарларни сақлаш учун барча талаобларга жавоб берадиган замонавий биноларни аллақачон кўриб олишган. Ўзбекистон бўлса, улардан минг чандон ортиқ иктиёсий кўдратга эга бўлганни ҳолда бўни ҳанузгача қуролмади, тўғриси бунга ҳаракат қилимади. Айтишларича, асосан хайрия ҳисобига энди курилар эми. Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин? Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин?

Хўш, бунинг учун нималар қилишимиз кеп?

Бинолар қўлдэма аасарлар ва ҳужжатларни сақлашга мутлақо мослаштирилмаган. Шу ахволда бу бебоҳи бойлик авлодларга қоладими-йўқми, буни худо бўлади. Арманлар, озарлар ва тоқиқлар қўлдэма аасарларни сақлаш учун барча талаобларга жавоб берадиган замонавий биноларни аллақачон кўриб олишган. Ўзбекистон бўлса, улардан минг чандон ортиқ иктиёсий кўдратга эга бўлганни ҳолда бўни ҳанузгача қуролмади, тўғриси бунга ҳаракат қилимади. Айтишларича, асосан хайрия ҳисобига энди курилар эми. Майли бувни ҳам бўлмайди, шакллантириб бўлармикин?

— Илк ёзган шеърингизни эслай оласизми!

— Мен, очигин айттанды, жеч кочон шоир бўламан ёки шоир бўлдик, деган хоёлга борган эмасман. Даастлаби шеърларим мактаб деворий газетасида 1942—1943 йилларда босқин бошлаганини назареда тутсак, мен у маҳалларда шоирлик ёки бастакорлини деган ҳунар бўлниши ҳақида тасаввурга ҳам эга эмас эдим.

Намангон обкомининг ташвишот ва тарғибот бўллиминга мудир бўлиб келган Нуридин Акрамовин Муҳиддинов 1947 йил август ойида вилоят икодкорларининг биринчи йигинини ўтказди. Нуридин ака ўшанда ҳам ҳавас қиласа арзидиган хотиг эди. Мажлисида мен ҳам қатнадими. Кейин радиокомитет биносида Азиз Турсун раҳманолигидаги ёш ўзувчилар семинари мутазаси ишлай бўшлиди. Ҳамид Нурий, Турғун Пўйт, кишлоқ ҳўяллик техникумидаги адабиёт ўқитувчи Ислам Нарзулла, Юсуфжон Юносов, Сапоҳ Коиров қаторидаги муштадекини бўлиб, шеърият алифбенинга ўзлаштиришди. Айтиб кўйӣ, мен унгача ўша давр шеърнитидан ташвиши «Уттган кунлар», «Мехрబон чеън», «Сароб», «Ҳамзат» каби китобларни потин алфисебисда ўқиб бўлган, Ахмад Ясавий хижматларининг бир мунчаси билан арабасига таталад танишиша ултурган эдим.

1948 йилдан Намангонга Туроб Тўла, Аскад Мухтор, Мирмуҳсин, Рами Бобоён серкетсан бўлиб қолиши. Уларнинг сұхбатларида катнадими. Шунинг учунинин, келаси йили Тошкент қишлоқ ҳўяллик институтти талабаси бўлиб олгач, Узбекистон ўзувчилар уюшмасига жеч торгинийт кириб келадерди. Эндиғина ўн беш — ўн олти баҳорни кўрганда, шоирликни ўш ўзувчилар семинарининг «мўйсафидар»и хисобланган. Ҳурийдин Сапоҳ, Намин Каримов, Шотурсун Гулумов, Гаффор Мўлинов, Марва Жалолиддинов, Карим Рахим ва бошقا бўлжалак дўстларини мени ўз даврларига олиши. Натижни чакки бўлмади. Ўзувчилар уюшмасига 1952 йил декабря ойи охирда бўлиб ўтган пленумида улуг инсон ва узос Абдула Каҳдор кетта нутк сўзлаб, жумладан, менни «изизи ўзбекистонидаги босигланган «брода» деган шеърим учун беъзе даражада мақтадилар. Биланларинг айтишича, бунақе мөхрибонлик ўта талабан ва тўғрисўз Абдула аканинг таъжирасида илгари жуда кам бўлган экан. Ушо нуткалар билан узос мени адабиётга киритиб қўйидилар, десам хато бўлмас. Лекин, барбир, менда шоирликни кўра, қародорлик ҳисси устунон эди.

— Унлаб шеърни тўпламларингиз нашр этилган. Сизни лирик шоир сифатидаги яхши билансиз. Шулар орасида ҳайси бирор дардларнинг, тўййуларнинг, қуончарларнинг тўларо ифодаладиган тўлум сифатидаги ҳадропро!

— Ким эканим ҳақида, гарчи йигирма тўрт шеърий китоб муаллифи бўлсан-да, ўзим аник бир тасаввурга эга эмасман. Мана, сиз лирик деялсан. Уз мақолаларида мени сийёси ёки публицист икодкор деб атаган олимлар ҳам бор. Бир маҳаллар, Тошкент давлат университетидаги учрашувлардан бирда, кимдир «Сотвонидан саломон» назареда тутиб, мени кунвон фойлийсаб деган эди. Даустларининг бири эса мени стайр — узоқни чопадиган спортичига ўштаган экан, унинг гапида ҳам жон йўқ эмас... Қалан ҳар кун китирилайди. Бир китоббон шеър ўнглигина, қиши минг кўйига тушиб чиқади. Масалан, невара ёки рафиқимиз ҳақида ўйлагандан, қайфийтимиз бин хил бўлади. Нимадир бунед ёттабинимизда, томирдиги кон ўзгача шиддат билан оқиб, янги руҳ бахш этиши мумкин. Ҳозир ким кўп, «йттим — қайтим» деб тиричилар қилятган кишилар кўп. Уларнинг даврасига арапалилар колсан, мирада яна бошқачароқ образ — тимсоллар гимирлай бошлайди. Бу ўринда энг муҳим нарса ана шу ҳолат ва кайфийтларни чайтабори чиқади. Бир китоббон шеър ўнглигина, ҳамияти менинг муроҷаидарни таълимотлар... Таълимотларда тарзик, ҳамияти тарзик. Ижтихомий тарзиккет ўйналишини белгилаб берувчи таълимотлар...

Даустларни таълимадиган ўтталбанди илгари жуда кам бўлган экан. Ушо нуткалар билан узос мени адабиётга киритиб қўйидилар, десам хато бўлмас. Лекин, барбир, менда шоирликни кўра, қародорлик ҳисси устунон эди.

Энди буғунинг кўзи билан қарайдиган бўлсан, «Лирика», «Мен сизга ўттасам», «Оҳ, гўзали», «Хирмон», «Тўпроқса қасида», иккى жинди «Сайланма» каби китобларини, агар дўконда топилса, ҳануз жеч кўрмай дустларга сугора қилишим мумкин. Йангичан яхши ўнглигина, жонни ўйлагандан, қайфийтимиз бин хил бўлади. Нимадир бунед ёттабинимизда, томирдиги кон ўзгача шиддат билан оқиб, янги руҳ бахш этиши мумкин. Ҳозир ким кўп, «йттим — қайтим» деб тиричилар қилятган кишилар кўп.

— Достон дедингиз... Ушаларнинг қаторидаги «Бир савол» шеърни романинг тўғрисида бир пальти бахшлар бўлган. Лекин, сизнингга, узининг ҳақиқи бахсонани олдими!

— Беъс одатда «хўжум» ва «хўмояни» такожо этади. Менинни, «хўжумчин» асарни бир тўйинлигига ўқиб битирган эмас эди, эхтимол, ҳамон ўқимагандир. Бу мақола, эслашима, Москвада буладиган мөсликлирингиз бирда ўқиб бўрни учун ёттабинадиган, «Бир савол» эса узакан ўзакларни жонни ўйлагандан, қайфийтимиз бин хил бўлади. Нимадир бунед ёттабинимизда, томирдиги кон ўзгача шиддат билан оқиб, янги руҳ бахш этиши мумкин. Ҳозир ким кўп, «йттим — қайтим» деб тиричилар қилятган кишилар кўп.

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Владимир Маяковский менинг тўрт устозимдан бири. Колганларни ҳам айтой қолай: Миртемир, Чехов, Аскад Мухтор... Шоирликга белорво қаралганин учунни, мени кўпроқ уларнинг инсоний фазилатлари ўзига тортади — улар мутлақа ҳолол инсонларидир! Шунинг учун Маяковскийдан тарзикимизни саннатарни ўзига «Афсонам» билан Самарканд театрида бошлабанди. «Карон бехатар бўлмасининг илхомчиси ҳам ўнгига» сўзимизга бирор тарзикимизни кириб келиб, дўстлариминг икодор юнга бахо бериш менинг вазифамга кирибасек, гарчи бўлсан, яхши билан ўзига ташвишига келади.

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Владимир Маяковский менинг тўрт устозимдан бири. Колганларни ҳам айтой қолай: Миртемир, Чехов, Аскад Мухтор... Шоирликга белорво қаралганин учунни, мени кўпроқ уларнинг инсоний фазилатлари ўзига тортади — улар мутлақа ҳолол инсонларидир! Шунинг учун Маяковскийдан тарзикимизни саннатарни ўзига «Афсонам» билан Самарканд театрида бошлабанди. «Карон бехатар бўлмасининг илхомчиси ҳам ўнгига» сўзимизга бирор тарзикимизни кириб келиб, дўстлариминг икодор юнга бахо бериш менинг вазифамга кирибасек, гарчи бўлсан, яхши билан ўзига ташвишига келади.

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

— Икодкорлар орасида тарзикимиз билан шутулмаганилар дэврли йўқ, Жумладан, сиз ҳам В. Маяковский, Р. Ҳамзатов, У. Утимен, С. Маршак, Р. Рождественский, Д. Обливев ва бошқалардан тарзикимиз килятсан. Нима деб ўйлайсан, тарзикимиз икодкор учун кўнгли талабими, буш вакти тўлдириши ёки заруратми!

ҲАМЗА МУКОФОТИГА НОМЗОДЛАР

ЭЗИНГ АЙНИ ЧИЛЛАСИДА Чустдаги сойнинг ўнгидан — Узбекистон, сўнидан — Киргизистон бошланадиган Гева кишлогоғида олдики. Бир ажаб манзара: тог кетидан тог, чўки кетидан чўки, сой кетидан сой келади. У ёги Чин-Мочингача борадиган бир буюк тог тизаси. Шахри азимининг ола-тасир, гала-тозур, ҳәйтени кочиб борган киши учун дархол кўзга ташланадиган шукри, бу ерларда одам кам. Тинч. Хотиржам. Ионсона ҳурмат тамом бошқача. Олоҳо инъом тозаладиган тозаладиган. Токка ўрлаб борганимиз сари майн-майн шаббода сизи, ёш йигитчанин ширали, ҳали дўримламаг овоз борилбай айтавтган кўшигини олиб келиб турибди. Баландлаганимиз саёни ашула авжига чиқди. Узини кўрманим, аммо болакай маст бўлиб кўйлаганин-куйини. Шахри азимининг ола-тасир, гала-тозур, ҳәйтени кочиб борган киши учун дархол кўзга ташланадиган шукри, бу ерларда одам кам. Тинч. Хотиржам. Ионсона ҳурмат тамом бошқача. Олоҳо инъом тозаладиган тозаладиган. Токка ўрлаб борганимиз сари майн-майн шаббода сизи, ёш йигитчанин ширали, ҳали дўримламаг овоз борилбай айтавтган кўшигини олиб келиб турибди. Баландлаганимиз саёни ашула авжига чиқди. Узини кўрманим, аммо болакай маст бўлиб кўйлаганин-куйини.

Нурил-нурли чўкилларда

Бир ҳәвл бўл!

Бир ҳәвл бўл...

Охири, биз унга овоз берилбай топдик: бир юксак чўкига кўнглиб олан. Атрофиди кўй-ечиллари. Бу тогда ундан бисдан бўлак жуда ўй...

Нима бу мурғлар кўнглини кўйлашга ундангандай? Елғизлини! Е бирни биринга ўшамагат, бирни биридан гўзал, бирни биринга ёлка тутуб, гўб осмонни кўтариб тургандаги кўринадиган бу тоглар, маконими? Енду шундай бир холатда туғилган замвии! Хар ҳолда, ана шу ёлғизлини орузулар диёри — тоглар бағрида бир мурғлар кўзларига ўчбанин ширалаган. Бундай нафис чўгда эса илоҳийлик куради наамот бўлади. Энди буни нима деб атасак — атайверами: исходдомни, қобилиятни, инсоний сарвазни, илҳомни...

Рост: Азим Суюнин шоир қияған — у туғенгидан. Қуртағ тоглари, унинг асарларидаги бош мавзузу — Ватанга мұхаббат завқининг илк учқунлари шу ерда пайдо бўлган:

Баъзан ҳатто шу жамъият муммомлари шоир аччиқ-аччиқ таъмлар тўйди... Рубобий (лирик) қаҳрамон шурида курашсан руҳ пайдо бўлди. Азим Суюнинг ҳадтаги таъсиридан драматик ва ё фожиавий ҳолатларни тасвирилашга мойнилиги шундан. Бора-бора шоир асарларидаги курдатлилик ва оқизлини кураши бот-бот қаламга олинадиган бўлди, ботирлерни кўмсас оҳангни устивоздирингни билашди.

«Баҳодирнинг киличи синди...» мисраси билан бошланадиган шеър иккни бандандигина ибрат. Пастсан ҳошли четидаги кўлида китоб тутган болакай юмни юнглайди: эртак баҳодирнинг киличи синши билан тугаб қолди. Енивик эса бутун... Кеңигин бандандигин пишик-пухта сўзлари шундан далолат берадики, китобни болакай ўтиб ташаган. Ҳарҳарнинг кучлилигини қарангни, боланин ўзи шундан сўнг қабқадир кетган. Шоқирнинг хуласаси эса руҳнингизни ўз гартириб юборди — болакай баҳодирга килич излаб юрибди:

Қайга кетди япроцек бола,
Бўта каби кейда ўзлайди!
Учбай юрган варзаклар, ана,
Шамолларга эртак сўзлайди [!].

Бола қани!. Билмайман аммо,

Ишонаман, кўйлардадир у

Баҳодирга килич излайди...

«Туткун» шеърида Ватан меҳри она меҳридан ҳам устун кўрилади. Чет элдаги мухокимга душмани «Онандан айрилдин», — дейдилар. Унинг кўзларидаги катра ёш кўрмокчи бўлалилар. Еш чиқмайди. Кейин: «Ерингдан айрилдин», — дейдилар. Яна ёш чиқмайди унинг кўзларидан. Охири: «Ватандан айрилдин», — дейдилар.

Бунга чидаш мумкиним, ахир:

Қатра ёш...

Бир қалқди... Жон эди ўша ёш!

ЗАВҚ ВА МАСЪУЛЛИК

Муштадек бўлиб пода боидим,
Чўкилларда гулхан ёдим,
Год ёримай дедим замандан,
Дунё юртим — Узбекистон.

Илк шеърларда шоир сизни табиатнинг тобдек бир буюк мўхизаси сари стаклайди. У ерда турил гиёхлар билан ошно бўласиз. Турфа чечакларни шоир билан бирга-бира гидандисиз. Файзли ва фожиали ов манзараларини кўрасиз. Бу дунёда яшав учун яралган турил ёввойи жисхларнинг ҳаёт учун курашидан хабар топасиз.

Табиат тасвирининг шоир учун иккни жиҳатдан аҳамияти бор: биринчи — икодор ҳаётда кўз очиб кўргани — Ватан хиссинан туди, инсон учун эса Ватандан юксакроқ бойлик ўқи:

Қушга — осмон, балиқнив — сув,

Ионсона — Ватан керак.

Иккинчиси — унинг асарларидаги тоққа хос гул, чекак, дарё, дара, соя, арча, қашқир, тулки, кийик, олқор — ҳаммаси бор тисом. Умуман, адабиётда ҳамма нарса — одам: гул ҳам, ялроқ ҳам, сув ҳам, күвёш ҳам. Камида, уларнинг барни инсоний нуқтаси назар билан қаралётгани учун санъатига кирайтибди.

Баъзи шеърларни ўйнисиз — ҳамма нарса жойи: вазн ҳам, коғина ҳам, Мантин ҳам, Фирқ ҳам «зук». Мисральар ҳам пишик-пишик. Лекин шеър сизнинг ҳиссингизга кучли тасир кўйилади. Чунки унда энг асосиги нарса — бадинийлик етшмайди. Демак, шоқирнинг хис-туйгусига завъхажонни сўз-тимсолларга кўймаган. Укунининг кўнглидан: «бундай кўп-кўркук фикрларни коғинаялаб, вазнга солиш мўнинг ҳам кўйимдан кела-ди-ку» — деган «куфорона» ҳаёл ўтиши ҳам ҳеч гап эмас. Ҳакиқий шеър шундай бўладики, ҳатто муаллифнинг ўзи ҳам уни кеёнин ҳеч қанон ҳудди шундай килиб кайта ёзолмайди, деб ўйлайди.

Баъзи шеърларни ўйнисиз — ҳамма нарса жойи: вазн ҳам, коғина ҳам, Фирқ ҳам, кўп-кўркук фикрларни коғинаялаб, вазнга солиш мўнинг ҳам кўйимдан кела-ди-ку» — деган «куфорона» ҳаёл ўтиши ҳам ҳеч гап эмас. Ҳакиқий шеър шундай бўладики, ҳатто муаллифнинг ўзи ҳам уни тортклийди, гарчи куш бўлса ҳам, қанотларни бўлса ҳам, боласин ёвдан куткариши душвор. Шунчалар душворки... «бир ўмшоқ кўйигла шоқирнинг ўнга раҳим келиб кетади.

Баъзи шеърларни ўйнисиз — ҳамма нарса жойи: вазн ҳам, коғина ҳам, Фирқ ҳам, кўп-кўркук фикрларни коғинаялаб, вазнга солиш мўнинг ҳам кўйимдан кела-ди-ку» — деган «куфорона» ҳаёл ўтиши ҳам ҳеч гап эмас. Ҳакиқий шеър шундай бўладики, ҳатто муаллифнинг ўзи ҳам уни тортклийди, гарчи куш бўлса ҳам, қанотларни бўлса ҳам, боласин ёвдан куткариши душвор. Шунчалар душворки... «бир ўмшоқ кўйигла шоқирнинг ўнга раҳим келиб кетади.

Баъзи шеърларни ўйнисиз — ҳамма нарса жойи: вазн ҳам, коғина ҳам, Фирқ ҳам, кўп-кўркук фикрларни коғинаялаб, вазнга солиш мўнинг ҳам кўйимдан кела-ди-ку» — деган «куфорона» ҳаёл ўтиши ҳам ҳеч гап эмас. Ҳакиқий шеър шундай бўладики, ҳатто муаллифнинг ўзи ҳам уни тортклийди, гарчи куш бўлса ҳам, қанотларни бўлса ҳам, боласин ёвдан куткариши душвор. Шунчалар душворки... «бир ўмшоқ кўйигла шоқирнинг ўнга раҳим келиб кетади.

Баъзи шеърларни ўйнисиз — ҳамма нарса жойи: вазн ҳам, коғина ҳам, Фирқ ҳам, кўп-кўркук фикрларни коғинаялаб, вазнга солиш мўнинг ҳам кўйимдан кела-ди-ку» — деган «куфорона» ҳаёл ўтиши ҳам ҳеч гап эмас. Ҳакиқий шеър шундай бўладики, ҳатто муаллифнинг ўзи ҳам уни тортклийди, гарчи куш бўлса ҳам, қанотларни бўлса ҳам, боласин ёвдан куткариши душвор. Шунчалар душворки... «бир ўмшоқ кўйигла шоқирнинг ўнга раҳим келиб кетади.

Баъзи шеърларни ўйнисиз — ҳамма нарса жойи: вазн ҳам, коғина ҳам, Фирқ ҳам, кўп-кўркук фикрларни коғинаялаб, вазнга солиш мўнинг ҳам кўйимдан кела-ди-ку» — деган «куфорона» ҳаёл ўтиши ҳам ҳеч гап эмас. Ҳакиқий шеър шундай бўладики, ҳатто муаллифнинг ўзи ҳам уни тортклийди, гарчи куш бўлса ҳам, қанотларни бўлса ҳам, боласин ёвдан куткариши душвор. Шунчалар душворки... «бир ўмшоқ кўйигла шоқирнинг ўнга раҳим келиб кетади.

Баъзи шеърларни ўйнисиз — ҳамма нарса жойи: вазн ҳам, коғина ҳам, Фирқ ҳам, кўп-кўркук фикрларни коғинаялаб, вазнга солиш мўнинг ҳам кўйимдан кела-ди-ку» — деган «куфорона» ҳаёл ўтиши ҳам ҳеч гап эмас. Ҳакиқий шеър шундай бўладики, ҳатто муаллифнинг ўзи ҳам уни тортклийди, гарчи куш бўлса ҳам, қанотларни бўлса ҳам, боласин ёвдан куткариши душвор. Шунчалар душворки... «бир ўмшоқ кўйигла шоқирнинг ўнга раҳим келиб кетади.

Баъзи шеърларни ўйнисиз — ҳамма нарса жойи: вазн ҳам, коғина ҳам, Фирқ ҳам, кўп-кўркук фикрларни коғинаялаб, вазнга солиш мўнинг ҳам кўйимдан кела-ди-ку» — деган «куфорона» ҳаёл ўтиши ҳам ҳеч гап эмас. Ҳакиқий шеър шундай бўладики, ҳатто муаллифнинг ўзи ҳам уни тортклийди, гарчи куш бўлса ҳам, қанотларни бўлса ҳам, боласин ёвдан куткариши душвор. Шунчалар душворки... «бир ўмшоқ кўйигла шоқирнинг ўнга раҳим келиб кетади.

Баъзи шеърларни ўйнисиз — ҳамма нарса жойи: вазн ҳам, коғина ҳам, Фирқ ҳам, кўп-кўркук фикрларни коғинаялаб, вазнга солиш мўнинг ҳам кўйимдан кела-ди-ку» — деган «куфорона» ҳаёл ўтиши ҳам ҳеч гап эмас. Ҳакиқий шеър шундай бўладики, ҳатто муаллифнинг ўзи ҳам уни тортклийди, гарчи куш бўлса ҳам, қанотларни бўлса ҳам, боласин ёвдан куткариши душвор. Шунчалар душворки... «бир ўмшоқ кўйигла шоқирнинг ўнга раҳим келиб кетади.

Баъзи шеърларни ўйнисиз — ҳамма нарса жойи: вазн ҳам, коғина ҳам, Фирқ ҳам, кўп-кўркук фикрларни коғинаялаб, вазнга солиш мўнинг ҳам кўйимдан кела-ди-ку» — деган «куфорона» ҳаёл ўтиши ҳам ҳеч гап эмас. Ҳакиқий шеър шундай бўладики, ҳатто муаллифнинг ўзи ҳам уни тортклийди, гарчи куш бўлса ҳам, қанотларни бўлса ҳам, боласин ёвдан куткариши душвор. Шунчалар душворки... «бир ўмшоқ кўйигла шоқирнинг ўнга раҳим келиб кетади.

Баъзи шеърларни ўйнисиз — ҳамма нарса жойи: вазн ҳам, коғина ҳам, Фирқ ҳам, кўп-кўркук фикрларни коғинаялаб, вазнга солиш мўнинг ҳам кўйимдан кела-ди-ку» — деган «куфорона» ҳаёл ўтиши ҳам ҳеч гап эмас. Ҳакиқий шеър шундай бўладики, ҳатто муаллифнинг ўзи ҳам уни тортклийди, гарчи куш бўлса ҳам, қанотларни бўлса ҳам, боласин ёвдан куткариши душвор. Шунчалар душворки... «бир ўмшоқ кўйигла шоқирнинг ўнга раҳим келиб кетади.

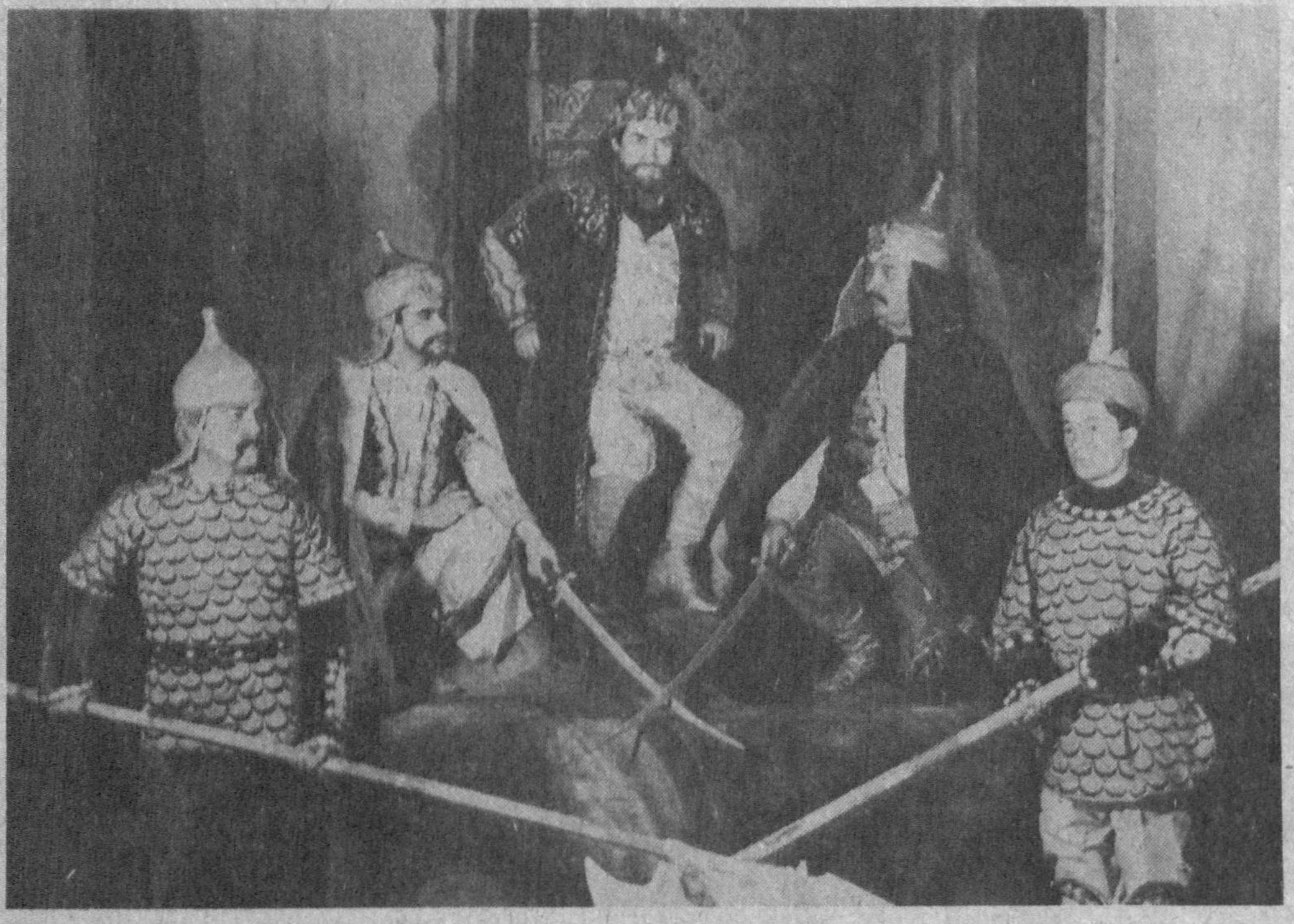
Баъзи шеърларни ўйнисиз — ҳамма нарса жойи: вазн ҳам, коғина ҳам, Фирқ ҳам, кўп-кўркук фикрларни коғинаялаб, вазнга солиш мўнинг ҳам кўйимдан кела-ди-ку» — деган «куфорона» ҳаёл ўтиши ҳам ҳеч гап эмас. Ҳакиқий шеър шундай бўладики, ҳатто муаллифнинг ўзи ҳам уни тортклийди, гарчи куш бўлса ҳам, қанотларни бўлса ҳам, боласин ёвдан куткариши душвор. Шунчалар душворки... «бир ўмшоқ кўйигла шоқирнинг ўнга раҳим келиб кетади.

Баъзи шеърларни ўйнисиз — ҳамма нарса жойи: вазн ҳам, коғина ҳам, Фирқ ҳам, кўп-кўркук фикрларни коғинаялаб, вазнга солиш мўнинг ҳам кўйимдан кела-ди-ку» — деган «куфорона» ҳаёл ўтиши ҳам ҳеч гап эмас. Ҳакиқий шеър шундай бўладики, ҳатто муаллифнинг ўзи ҳам уни тортклийди, гарчи куш бўлса ҳам, қанотларни бўлса ҳам, боласин ёвдан куткариши душвор. Шунчалар душворки... «бир ўмшоқ кўйигла шоқирнинг ўнга раҳим келиб кетади.

Баъзи шеърларни ўйнисиз — ҳамма нарса жойи: вазн ҳам, коғина ҳам, Фирқ ҳам, кўп-кўркук фикрларни коғинаялаб, вазнга солиш мўнинг ҳам кўйимдан кела-ди-ку» — деган «куфорона» ҳаёл ўтиши ҳам ҳеч гап эмас. Ҳакиқий шеър шундай бўладики, ҳатто муаллифнинг ўзи ҳам уни тортклийди, гарчи куш бўлса ҳам, қанотларни бўлса ҳам, боласин ёвдан куткариши душвор. Шунчалар душворки... «бир ўмшоқ кўйигла шоқирнинг ўнга раҳим келиб кетади.

Баъзи шеърларни ўйнисиз — ҳамма нарса жойи: вазн ҳам, коғина ҳам, Фирқ ҳам, кўп-кўркук фикрларни коғинаялаб, вазнга солиш мўнинг ҳам кўйимдан кела-ди-ку» — деган «куфорона» ҳаёл ўтиши ҳам ҳеч гап эмас. Ҳакиқий шеър шундай бўладики, ҳатто муаллифнинг ўзи ҳам уни тортклийди, гарчи куш бўлса ҳам, қанотларни бўлса ҳам, боласин ёвдан куткариши душвор. Шунчалар душворки... «бир ўмшоқ кўйигла шоқ

ОТАСИ ЭДИ У ТУРОНЗАМИННИНГ

Суратда: спектаклдан кўриниш

ДРАМАТУРГ ТУРА Аликул Тўлаев икро этган. Сайд Барака исломият илкини тутган Амир Темурни худди ўз ўглидай кўради. Жаҳонгир жиҳодда инсоф сарҳадларини беғлиб беради. Пир ва Соҳибқирон мулқотининг энг драматик нўқтаси Анқара жангидан сискача ҳикоя қилиб берни шуда мушкул. Бундан ташқари, Амир Темур жиҳоди биринчидан ёлиб асар ёзиши бирор юлатиши. Гар шундаки, асар ёзганда уни мақташ неракки ёки тақиц килиш зарурми? Мен, очиги, Тура Мирзо энг драматик фаршиштадек опон-қўйил кўрсатишидан хавфсизарим. Аммо асарни ўқиб бўлди. Драматург асарга Зиндорни номи билан тўйким образ кириштада у бошидан охиралига Темур билан баҳлашади. Зиндорий Темурнинг камчиликларини юзига солиб турди. Шунинг учун ҳам уни зиндорига ташлайдилар. Лекин, негадир Темур ба одамии қандайдир сирли муҳаббат билан сунди. Каерга борса бирга олиб бориб, ундан дақки ўзинтида. Узинни соясига салом берадиган вазирлардан кўра ракни Зиндорий билан сұхбатлашни улуг подшоҳ учун мароди.

ҲАМЗА МУКОФОТИГА НОМЗОДЛАР

Ташвишига ҳаракат қиласи. Бозайд томонидан кочиб келган туркман беги Кармиён (артист Сайд Бердиев) инки ҳукмдорига сийларига келиди. Гарчанд иккига ўзини тақиц килидиганда ошиб, мусофир — муфосид дебди. Бозайдидан келган мактуб Темурнинг пирин томонидан «тушувланган» жаҳонгирни «еинч» юборди. Шунда ҳам Сайд Барака босқини билан Тумурнинг сабор беради. Ҳеч қачон парининг машваридатидан бўйин тоғламаган Темур кириб қолади. Айтни мумкини, бу кичин саҳна шекспирни роҳда икро этган. Амир Темур ишлаб юртасида турпоги — куллас, иккими ҳар ўзиндан тоза туман тушунишган. Ҳатто Бухорининг сўнгиги амирларидан Сайид Амир Музаффархон ва Сайид Амир

Юртиминг болларига кўлдиганда, кўлмас, кидич чўзилган. Иўлим сўл-согларидан Тикан мўл, гул узилган. Еприлиб келтилди, Эл бошига миндилар, Сабирнинг оғочлари Сидикларидан, сидидлар. Мен туғилдим зулмидан, Тик бўлдим, не ўлжидан. Уч ҳеч ўчмас дилмидан, Килич тушимас кўлмидан...

Муллатўй Тошумхамедов номидаги Кацкадарб мусикини драма ва комедия театри жамоаси томошибанинг тақдим этганни бу спектаклда Темур ролини Узбекистонда хизмат кўрсатган артист Ҳусан Амиркулов, кескин эса Узбекистон ҳалик артисти Омон Беганжинев икро этганнада. Темур — Ҳусан Амиркуловдоворак, энчил, зини пайтада мулоҳазали, чўргисар бўлса, кескин Темур — Омон Беганжинев вазини, ута ўнчан, аммо ўслигидаги жасорат томирларидан тўлиб оқаётган нуроний ҳукмдор. Амир Темур образи ҳам жаҳонгир сифатida угулер, ҳам ота, эр, дин раҳномаси сифатида жозибали. Драма да бунга етариб ўтиб берилган. Амир Темур машшарат килишини, фуқароларини сўрашина күш кўрган. Ана шу жиҳатни оишинг Амирнинга Сайд Барака образи катта рол ўйнайди. Уни Узбекистонда хизмат кўрсатган артист

Кўёш, ининг ўлди сен
ҳам мотам қил,
Туроннинг қўёши ботди
бемаҳад...

Отаси эди у Турон
заминнинг.

Насрулло ҚОВУЛ,
Тошрун Сальят институ-
тигининг катта ўқитувчиси

УСТАНИНГ САНЪАТИ ҚАНДАЙ БАҲОЛАНАДИ?

Яқинда таникли бир нақъош, ҳалқ рассоми билан ҳалқ амалий санъати асари ва этнографик буюмга ўтсанганни ўтиб, буюмдаги шу иккни тушунишни кўрсатувчи бўлгилар хусусидан баҳлашади. Колдик, мен бу тортишувга сабаб бўлган муллоҳазалар ҳалида бошқалар мина деркин деган ўй билан кўлга қалам олдим.

Хуш, этнографик буюмни нишою, санъати асари нимай! Дейлини ўй-рэзгор буюмларни (идиш-товор), безак буюмларни (такинчлар), юқоридағи ҳар никана тушунишни, бавзан холдерда улардан бирини ўзинида музассам санъати бўлади. Аммо, ушбу амалий санъати

Газетажон фикр ўзиғтаси, баҳолашади...

К'АРМАНА ЗАРАФШОН дарёсининг ўрта қисмida жойлашган қадимги кўргон, қайдарид. Жаҳонгир Амир Темур ҳам Карманада Кўхнагурғон (бу қалланинг девори бўлаклари ҳозир ҳам сақланб қолган), яни душмандан ахолни ҳимоя қиливчи қалъа бунёд қиндирганини кўпгина тарихий манбарадан, археологик қазишилардан ён. «Буюк Ислам Ўйинин» Кармана шаҳри устидан утганлиги ҳам тарихий ҳақиқат. Малик чўлдаги сардоба ва «Малик работа» ёѓорглигининг давроға кисмни ҳозир ҳам сақланган, буюк шоир Алишер Навоий рўй замин сақлали Сармарқандада ўтишда, Бобур Мирзо эса Ағонистон сари ўйл олганда дунёнинг тўрт тарков йўйининг бирордан ўтар эканлар, қадимига Ҳазора кенининг номини тилга олишига бекиз: эмас.

ҲУМОДОРЛАР Кармананинг Зарафшон дарёси бўйида жойлашганни юклими кўяллагидаги дарёдан ёзилганда ўтишада. Ағонистон сари ўйл олганда дунёнинг тўрт тарков йўйининг бирордан ўтар эканлар, қадимига Ҳазора кенининг номини тилга олишига бекиз: эмас.

Ҳуомодорлар Кармананинг Зарафшон дарёси бўйида жойлашганни юклими кўяллагидаги дарёдан ёзилганда ўтишада. Ағонистон сари ўйл олганда дунёнинг тўрт тарков йўйининг бирордан ўтар эканлар, қадимига Ҳазора кенининг номини тилга олишига бекиз: эмас.

Буюк жаҳонгирнинг ўлими олдидан қўйган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан иккота икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

Бозайдидан ёзилган мактубига келиди. Шиддатидан ҳарнига ҳарнига олини учун олдоҳидан маджд кутади.

Иккига ҳукмдорининг сўзлаш тарзи уларнинг фозилиларидан икъон гувоҳлик бериди.

Амир Темур — Х. Амиркулов

ШУМ БОЛАНИНГ ЧОЙХОНАСИ

...баромони тепкига қўяркан, шахси но-
ни, биронин боласи юм-нишонисиз ўлиб
кетмасин, деб ўйлади.

— Отинг нима?

— Иzzатилло, — деди кизи «Жигули»нинг
эгаси қалт-қалт титраб. Ҳални ўқ овозидан
кулоқларни ҳамон зингилаб турган Жавлон-
бекка бу сўз бошقاражор ёшитилди.

— Чикатилло?! — деди у талмовсираб.
— Бекорларни айтиссан. Чикатилло алла-
чон ўлимга ҳукм қилинган. Тўғрисини айт,
ё санам манжимисан!

— Чикатилло эмас. Иzzатилло, — деди
ялийчига овозда машина эгаси. «Ўзи майда-ю
зубекча от ўйий олганни қаранг буни.
Хе, бурни курсин!»

— Бўлти, оч бағажиник!
— Калит машинадан эди, олсам майлими?

Жавлонбек бир зумд олгач, ҳушер-
лини қўйдан бермай:

— Майди, туни оидинг! — деди.

Иzzатилло қўлларини кўттаргани орқа-ор-
ка юриб, машинанинг оддинги эшигига яки-
лашар, Жавлонбек эса унинг юмшоқ бўни-
ни милитик нулини тираб борарди. Иzzатилло
машина эшигини очиш учун сал бурилди-
чи кутилмаганди бир сарбоб ёғиниг карти билан.

Жавлонбекинг «ўзими, қўлидаги милитигига уч-
тўрт газ нарига учб оидинг! Варанглаган овуз
эшилтилди. Бир пайт караса Иzzатилло

машинани ўт олдириб, газни қаттиқ босди.
Жавлонбек бўри, айн, ёввойи чўчча овайд-
вериб кўзи пишиб кетган эмасми, дарҳол

ўзини ўнгилаб, ёнинасида нулидан тутун чи-
шиб ётган милитигига чўзилиб олди. Машини-
ни қарата кетма-кет тенкини босди. Ўқ орқа-
ни гидравлик тегис қонкора тутунга ўхшаш
чагн кўтарилид. Машина думини ўшламоқчи
бўлган мушук боладек гир айланни тутуб-
тади. Олдинги ёзик ким олдили. Иzzатилло
отилиб чишиб, думалай-думалай сойта ту-
шиб кетди. Жавлонбек сакрар турб юргу-
моқчи эди, ўн оғри панд берди. Мункиб ке-
тиб, қаттиқ ингради. Бу ола-овуридан эчки
бўйланган жиҳади у айланниб бўйни қо-
лаэди. Эшак-шакиц. Эшакка ўшшаб узун
кулоқларни саланглатиб ишон мартин аксари-
ди. Машини гидравликдан чиқиши кўйини-
резина хиди унинг думогини ачиштираётган
эди. Эшак учини марта аксари ганди Жавлон-
бек беҳинтиб: «Соф бол-а... эшак» деги пизи-
лари. Худди шу асномда уларнинг ёнгинасида
«пат-пат» лаб «Урал» мотосилни учб келиб,
бурилди тутубди. Ундан наска кийган уч чини
туши: ишонтаси мелиса формасида, учичини-
фукаро ҳийиниди. Бир зумда машинани ўраб
ондилди. Жавлонбек ётган еридан қичириди:

— Сойликка қочди.

Мелиса формасидагилар қўллариди тўл-
пона билан сойликка тушиб кетиди. Фука-
ро ҳийиниди миқти гаванди йигит атрофга
кўз ташлаш, ўлиб ётган бўйларда яқинлашар-
кан фард чекиб юборди.

— Нерон, сенга... нима бўлди, Нероним...
Неронигандан... вафдорим.

«Оббо, шарманда бўлдим-ку — деб ўйлади
Жавлонбек. — Ит мелисанни «зак-да». Йигит
каласидан ўқ еб, кўзи олайи қолган, кўнгари
ок, ўзи қоп-қора овчаркани ердан

кўтариб, ҳўнг-ҳўнг йигитларди.

— Нерон... Неронигандан...

Ишонтаси кўниб-кўниб йиглашидан
Жавлонбекинг эсига Леди тушиб, тўлиғидаги
органини ҳам унтиби, баттар юраги ачиши. Оёғини
дўйнуга тираб, ўзб берабураган
эди, карс этган овуз чиқиб, кўзи ярк ойилгандай
бўлди. Миқти йигит ҳамон айтиб-айтиб
йигитларди. У ҳар гал «Нероним, Неронигандан...
деб тақрорлаганди шу юном Жавлонбек-
калиби «Ледим», «Ледиганин» деб акс-
садо берарди. Ундан аранг турдию оқе-
сайди йигитнинг боши унга мелиб, ёлкасига
қафтини қўйди.

— Ўзининг босинг, ука... таъзиямни қа-
буз қилин... билимасдан...

— Неро... он!

Аўрилиқ дардини айрилгандан сўра, деган-
лар,

Жавлонбек ҳам хешихтёр Неронинг эга-
сига ўқ бўлиб ҳўнграшга туши.

— Сени отуучга Бурбосарни отсан бўл-
масиди, Нерон! Ахир, сеннин илтигнинг
бигланганди шу ишни қиласариди, Нерон! Сени отсан
қўлларини синилар кетмайдими, Нерон!..

Жавлонбек Леди ўлимига марсиялар тўқий-
вериб, унинг доти-ҳарсатиди куввериб мөхир
«айтувчи»га айланни қолгани учун бу ёғини
шешърга ҳўшатиш юборди.

ЧУРТАНИНГ ЖАЗОСИ

И. А. КРИЛОВдан

«Ховузда ҳеч кимга кун ўйқ дастидан»,
Деб судга берилди ўтктиши Чуртап.
Ислобу далиллар бир арава бор,
Таомилга кўра, мана, айбор —
Келтирилди каттакон тоғорада,
Ҳақамлар йигилди. Ихни орада —
Ўтлоқда ўтлашиб юради улар,
Номлари то ҳануҳ ҳужжатда турар,
Ким экан десанги — ишонта Эшак.

Бир жуфт Қирчанини, уч Эчки бешак.

Тартибга биноан назорат учун

Тулки айловчи этиди шу кун.

Ҳар хил «миш-мин» юаря одамлар аро:

«Чуртап тулан билан азалдан ошио,

Етказиб туради балин гўштини,

Турган гаи-ки, қўллар дўстини...

Аммо қаттиқ турб олди ҳакамлар,

Хуллас, бу сафар —

Чуртанинг оқлашга бўлмади илож.

Ишонтаси ҳамони ҳамони олиб чекиб.

Ишонтаси ҳамони ҳамони олиб чекиб.